

עין משפט ונר מצוה

בזח א מיי פיה מ'הל' כלס' הלכה ו' וס'ין מ'הל':
תומלת מת ה'ל'ין':
בבב ב ג מיי' פ'יכ מ'הל':
תומלת מת ד':
ג ד מיי' פ'יה מ'הלכות תמידין'
ומוספין ה' ג' ה'וי ספק':
נא ה מיי' פ'י מ'הלכות מ'הל'
ה'הלכה ה' [נוש'ע' י'ד'
ס'מן נ'ג ס'עף כן':
גב ו מיי' פ'יה מ'הלכות עמשר'
ש' הלכה ט':
גג ו מיי' פ'יה מ'הלכות כל'לס'
ה'הלכה כ' טור ע"ג י'ד'
ס'מן ר'ע ס'עף יח':

הגהות הב"ח

(6) גמ' מנשה ונעל שני ואכס:
(3) שם בעי רבא לענין מעשר:

שיטה מקובצת

(6) גללים וכללי:
[א] בין ד' עיר:
[א] שבותל שובימא שלישי' פ'רשי' לוחיב נקט שלישי בר' ראצי' ונתן ואם השירשו קודם לעומר תעשר מורין שאני הבא דקריה קודם לעומר ועד פ'רשי' או אפילו לאחר העומר ולא פי' השעם כלל י"ל והואל ועמד ליקרף לא מניח להו העומר והוא המניא השירשה להחיר ע"י העומר היינו דקא דבר שאינו עתיר בעירק אלא [ותא] גופו גדול כג' צורכו באוורו השירשה:
[ו] והיוסיפה פ'רשי' כל שהוא אבל הוסיפה ורב פשיטא דלא מבטל עיקר לגדולין' [ואכל] כל שהוא בטל וה"א דבר שיש לו תמריין הוא ואמאי בטל גידול' חלקן בין שאר גידולין' לבטול' גידולין':
[א] ילדה שסבכה בוקנה.
[ו] ותי' אתה דתמן אחד תנועה

כ' חייב בערלה היכי משכחת לה א' ילדה בוקנה
הא אמרי' בערלה בילד א'ן לומי' דמשכח' ילדה בילד' כנון בה שחא בבב שני שנט' הכו"ג [לא] אמרינן דבטיהא זה אינו דאיכ' את האמאי בסוטה [וחיב ר'ין] את האמאי לא משיי' כנון בה שנה שסיבכה בבב ב' שנים דחורו מיום שנה אפילו לאחר שיבחר ומן ראשונה וימלא משיי' הכי [ושמעינן] דאפילו ילדה בילדה ימי בטיהא ואולינן תהו וכו' וראשונה י"ל דמשכחת לה כנון בשנעה לטיי' ולקרותו דאין לראשונה דין ערלה והי"מ משני הלם ופ'לי די פטיני באילן' אחד מקצתו חייב בערלה ומקצתו פטור אם נטע מה שלדע פנים לטיי' והשאר לפירות:
תי"א:
[א] ור' דלמא ספקי' מספקי' להו.
ואי' לפשטא מהא דתמן המעביד עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאחוס אסור את א"ל הוסיף מאחוס מותר איצ"ג דהוסיף כל שהוא אלמא עיקר הדיתור דאסור לגבי עיקר הדיתור לרשוי' וי"ל דשאני ההם דלא אסבינוהו לגדולין' כן האב דשתלה אלמא אחבינוהו לגדולין' ואי' ולוחיב מהא דתי' אם הוסיף במאחוס אסור אלמא לא בטלי' גידולין' דאסור לגבי עיקר דהיתור לחקל וי"ל דשאני תהם ודלי קרא דמלאה דורשינן דאסור וכו' אם הוסיף מאחוס אסור:
[ב] גללים.
גלל בהמה: טעמא נתיחא ליה חטים בשדותיו כיוצא בעיבוי [טעמא]:
[א] אולינן אלמא בחר עיקר אולינן הסי' ד' י"י אומר:

סמ:

שלימין כגון דג טהור שזבל דג טמא דלהי נקט זבל דלא הוו עיכול וזר שזבל שזפין של תרומה אע"פ שהן שלימין ולא היו עיכול השני שכבר נתחללה וחאכיס שזלעו מינוקות אע"ג דנקט שזלעו מתקבצתא שלא היו שלימין ואותם מיטעם שנמלאו במעי תרנגולת כפסקא או בשאר עופות ראו להחמיר עליהם ולאסור אם נתשזלו ט' או נללו עמהן דלא היו עיכול ויש צהן איסור חמץ דלא דמיא להאי דזעופות וזבגים כדי שתפול לאור ותשרף דמיירי בזכר הנלעם ולא נכנס שלם בגוף או טעםם שפירשמי דמיטין קשין הן:
כלי ג'ללים.
במס' שבת ט' (דף מה.) פירש בקונטרס ט' אכן גלל וכאן מוקיף שהם כלים של כפיעי בקר:
כלי אדמה.
פ'י בקונט' שחיקת אכנים שקורין קריי"מ ג"ל' ובפרק כמה אשה (גס זה שס) משמע שהם כלי חרס שמיצבו בתמה ולא נגרסו ככשנן גבי כזול דאמר אלא אי אמרת שכל מיטע הני הוא דלא מקבלי' תומאה כל כליס ידיהו מקבלין תומאה והתמן כלי גללים כלי אכנים כלי אדמה כו' ועוד תמן במסכת כלים (פ"ג מ"ז) נר שניטל פיו טהור ושל אדמה שהוסק פיו כפמילה טהור:
ח'יטין שירדו בעבים.
פירש בקונטרס ששמו באוקיינוס וכלעו ספינה מלאה מימן וקשה לר"מ דאי מוחזה לארץ וכן הותרו לשמי הלחם כשזיל שהיו צענים מ"מ ממוזנצותיכם צנינן וליכא ולי מארץ ישראל וכי נאסרין הן על ידי כך אלא נראה לי דעל ידי גס ירדו צענים כי הנהו אטמיהתא דפרק ד' מימות (פסדנרין דף טז):

דאמר ר' אבהו א"ר יוחנן ירדה שסיבכה בוקנה ובה פירות אפ' הוסיפו מאחוס אסור.

והא דא"ר אבהו א"ר יוחנן צפ' משום מתנתה כסוטה (דף מג.):
ילדה שסיבכה בוקנה צענה והכא דלפיה שפירות שזה של ערלה הן דלילו ייחור של זקנה וזה היתר והיינו דר' יוחנן לטעמיה דאמר התם צענה והכא ניחא דנקט ילדה לפי שפירות שזה של ערלה הן דלילו ייחור של זקנה שפירות וקללנה וסבכה בחילתו וסופו היתר הוא אכל בקוטה קשיא אמאי נקט ילדה דכך שווה ייחור של זקנה שסיבכה בוקנה דאי לאו משום דצטלה היה תורת ערלה עליו וכן פ'י שם בקונטרס אפילו לייחור של זקנה מכיוון שנמלש והרביצו ילדה קרינא לי' ובטל בוקנה והא דלא נקט סתם ייחור סבכו בוקנה צטל משום דלא היה ידענא לענין מה צטל אם לא היה מפרש בהדיא לענין ערלה אכל השמא דנקט ילדה מוכחא מילמא דלענין ערלה קאמר והתם פריך מממני' דקתי' גבי חורר ממעריב המלחמה אחד הנוטע ואחד המזבירן ואחד המרביצ' דמדחחר ש"מ דשיך זה ערלה וחילול דצעי מיהדר והתם קאמר ר' יוחנן ילדה שסבכה בוקנה צענה ומשני דמתניתין דהתם כגון ילדה צילדה וכי חימא חיפוק לי דצעי מיהדר משום ילדה ראשונה כגון דנטע קמיימא לסייג ולקורות ואע"ג דילדה בוקנה צעלה כה"ג לא צטלה משום דאי מימליך עלה צמ מיהדר היא וגראה דילדה צילדה אם כלו שני ערלה דקמיימא מקמי כתריימא צטלה לה כתריימא אע"ג דהיתה הרבצתה כזמן שני דערלה דאי לא חימא הכי הא דפריך בקוטה (גס זה שס) היכי דמי אלימנא ילדה צילדה קליטת חיפוק לי דצעי מיהדר משום ילדה ראשונה לוקמי כגון שכלו שני ערלה של ראשונה לפני שני השניה וצירושלמי משמע דילדה שסיבכה בוקנה מיירי בשנטע אילן צפני עצמו כדרך הנוטעין ונטעו אכל זקניה וסיכך ענפיו צנפני הוקנה דלא קודם קליטת שרשיו צאריך נתאחז זה זה צעלה הילדה בוקנה אכל אם קדמה קליטת השרשים של ילדה פלגי התם אמוראי וזה לשון הירושלמי בפ"ק דערלה רבי גיערא ורבי יוסי ורבי אלעזר ור' חנינא בשם ר' חנינא בן גמליאל ילדה שספקה לוקנה טהורה הילדה אמר רבי חנינא דר אבא מתניתא אמרה כן סיפק בגפנים סיפוק אחר סיפוק אע"פ שהזבירין צאריך מותר וחס לומר שגמא השרישה הילדה עד שלא תתאחז לוקנה אמר רבי חנינא צריה דרבי הלל דרבי יהודה היא דרבי יהודה אמר מתאחז הוא עד שלא השריש רבי א' אומר בשם רבי יוחנן שרשין אין צהם ממש:
בצ"ל ששחזו בברם בוי' צפ' הנודר מן הירק (מדרס טז.) מיעבי לן אי גדולי היתר מעלין את האיסור או לא ופשט רבי יתחק נפחא מהא דאמר רבי ינאי בצל של תרומה שנטעו ורבו גידולין על עיקרו מותר אמר ליה רבי ירמיה שצק מר תרמין דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן כו' ומיימי הך דילדה שסיבכה בוקנה וההיא דבצל שנטעו ככרס דמוכח דלזלינן בתר עיקר ולהכי מיימי הכא הך תרמי ולא מיימי ההיא דר' ינאי דפלגי דשצבקינן חדא מקמי תרמי וא"ת והתמן המעביד עציץ נקוב ככרס אם הוסיף מאחוס אסור אלמא לא אולינן בתר עיקר אלא בתר תוספת וי"ל דשאני התם כדדרשינן בפרק כל שעה (פסחים דף כה.) כתיב המלאה וכתיב הורע הא צילד ורוע מעיקרו כהשרשה ורוע וצא הוסיף אין לא הוסיף לא וא"ת מאי קמבציל ליה הכא אי רבי יוחנן ור' יונתן לחומרא דווקא אמרי או אפי' לקולא ע"כ לחומרא דאי לקולא אמרי קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן דבסמך קאמר ר' יוחנן ליטרא בצל שחיקנו חרצו מתעשר לפי כוול אלמא לא אולינן בתר עיקר להקל והתם נמי כמדריס מיימי לה ופשיט מקמיימא דר' יוחנן דילדה שסיבכה דלא אמו גידולין ומבטלי עיקר והדר פשיט מההיא דר' יוחנן דבצל דאמו גידולין ומבטלי עיקר ואניו דלמא לחומרא שאני וי"ל דהא דקאמר לחומרא שאני היינו דווקא התם משום דייינו וריעמו דקאמר בסמך אכל היכא דלאו היינו וריעמו דלמא אולינן בתר עיקר בין לקולא בין לחומרא והתם כמדריס פריך אר' יוחנן וארבי יונתן דהכא דתניא גבי מנכס בחסותי דאם ישראל חשוד על השביעית למוצאי שביעית מותר אלמא גידולי היתר מעלין את האיסור ומשני שאני שביעית הואיל ואיסוריה ע"י קרקע כצטילה ע"י קרקע ט' וצריך לחלק בדבר מאיזה טעם יחשב שביעית איסור ע"י קרקע וערלה וכלאי הכרס לא חשיבי איסור ע"י קרקע משמע התם דחשיבי איסור ע"י קרקע אי לא משום דמעשר דיוגן הוא דקא גרים לה וגם חדש דשמעתין ז"ל דלא חשיבי איסורו ע"י קרקע מדמדמי לה הכא לערלה וכלאי הכרס:
ליטרא

רבי ישמעאל פרק שישי מנחות

כלי גללים.
[ו] כלי גללי בהמה:
ובלעו שני זאבים שני סינוקים.
והקיאום דרך צית הרעי:
וטהרו אם כשכר.
אלמא היו עיכול:
שירדו צענים.
עם המערך כששמו העצים באוקיינוס זלעו ספינה מלאה חמין [א]:
רוס כינצא כתלמא פרסי.
שהיה קרקעו אורך ג' פרסאות

רוס ו"כינצא (שני) טפחים בזקיפת גודל:
שכזיכא שלוש.
להכי נקט שלש דחשיבי גמר פרי דאי מקמי הכי עקירה הויה כשחת צענמא ולא מהני עומר למשערייה:
ועקרה.
קודם לעומר:
ושקלה לאחר העומר והוסיפה.
משהו מהו:
ילדה שסיבכה בוקנה.
נטיעה של ערלה וזה פירות והרביצו בוקנה שעצרו לה ימי ערלהה אפילו הוסיפו הפירות צענו ילדה לאחר שסיבכה במאחוס של היתר יותר משהיה שם סם האיסור אסור ואע"ג דערלה צטלה במאחוס דלמאר כפסחים (דף מה.) שה אחד מן המאחוסים ממוותר שתי מלות שנשתיירו צבור מכאן לערלה שצטלה במאחוסים מ' ממוותר שתי מלות אסור ואע"ג דערלה צטלה במאחוס דלמאר כפסחים (דף מה.) שה אחד מן המאחוסים ממוותר שתי מלות שנשתיירו צבור מכאן לערלה שצטלה במאחוסים מ' ממושרבותיכם אמר רחבמנא לאפוקי דריוצה לאריץ דלא אבל דעבים שפיר דמי או דלמא ממושבותיכם דווקא ואפילו דעבים נמי לא ומוי איכא בי האי גוונא אין [ו] כדערדי מיייעא נחיתה ליה רום כינצא חימי בתלתא פרסי בעי ר"ש בן פוי [ו] הויבולת שהביאה שליש קודם לעומר ועקרה ושתלה לאחר העומר [ו] והוסיפה מהו בתר עיקר אולינן ושרייה עומר או דלמא בתר תוספת אולינן ועד שיבא עומר הבא תפשוט ליה מזהא [ו] דאמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן [ו] יולדה שסבכה בוקנה ובה פירות אפילו הוסיף במאחוס אסור ואמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בצל יששתלו כירה ונעקר הכרם אפ' הוסיף במאחוס אסור היא וגופה קאי מביעיא ביה מפשט פשימא להו לרבנן דבתר עיקר אולינן לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא [ו] או דלמא ספוקי מספקא להו ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [ו] בעי רבה לענין מעשר מאי היכי דמי כגון דאמודינהו

רבי ישמעאל פרק שישי מנחות

כלי גללים.
[ו] כלי גללי בהמה:
ובלעו שני זאבים שני סינוקים.
והקיאום דרך צית הרעי:
וטהרו אם כשכר.
אלמא היו עיכול:
שירדו צענים.
עם המערך כששמו העצים באוקיינוס זלעו ספינה מלאה חמין [א]:
רוס כינצא כתלמא פרסי.
שהיה קרקעו אורך ג' פרסאות רוס ו"כינצא (שני) טפחים בזקיפת גודל:
שכזיכא שלוש.
להכי נקט שלש דחשיבי גמר פרי דאי מקמי הכי עקירה הויה כשחת צענמא ולא מהני עומר למשערייה:
ועקרה.
קודם לעומר:
ושקלה לאחר העומר והוסיפה.
משהו מהו:
ילדה שסיבכה בוקנה.
נטיעה של ערלה וזה פירות והרביצו בוקנה שעצרו לה ימי ערלהה אפילו הוסיפו הפירות צענו ילדה לאחר שסיבכה במאחוס של היתר יותר משהיה שם סם האיסור אסור ואע"ג דערלה צטלה במאחוס דלמאר כפסחים (דף מה.) שה אחד מן המאחוסים ממוותר שתי מלות שנשתיירו צבור מכאן לערלה שצטלה במאחוסים מ' ממוותר שתי מלות אסור ואע"ג דערלה צטלה במאחוס דלמאר כפסחים (דף מה.) שה אחד מן המאחוסים ממוותר שתי מלות שנשתיירו צבור מכאן לערלה שצטלה במאחוסים מ' ממושרבותיכם אמר רחבמנא לאפוקי דריוצה לאריץ דלא אבל דעבים שפיר דמי או דלמא ממושבותיכם דווקא ואפילו דעבים נמי לא ומוי איכא בי האי גוונא אין [ו] כדערדי מיייעא נחיתה ליה רום כינצא חימי בתלתא פרסי בעי ר"ש בן פוי [ו] הויבולת שהביאה שליש קודם לעומר ועקרה ושתלה לאחר העומר [ו] והוסיפה מהו בתר עיקר אולינן ושרייה עומר או דלמא בתר תוספת אולינן ועד שיבא עומר הבא תפשוט ליה מזהא [ו] דאמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן [ו] יולדה שסבכה בוקנה ובה פירות אפילו הוסיף במאחוס אסור ואמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בצל יששתלו כירה ונעקר הכרם אפ' הוסיף במאחוס אסור היא וגופה קאי מביעיא ביה מפשט פשימא להו לרבנן דבתר עיקר אולינן לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא [ו] או דלמא ספוקי מספקא להו ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [ו] בעי רבה לענין מעשר מאי היכי דמי כגון דאמודינהו

במאחוס אסור ואמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בצל יששתלו כירה ונעקר הכרם אפ' הוסיף במאחוס אסור היא וגופה קאי מביעיא ביה מפשט פשימא להו לרבנן דבתר עיקר אולינן לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא [ו] או דלמא ספוקי מספקא להו ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [ו] בעי רבה לענין מעשר מאי היכי דמי כגון דאמודינהו

במאחוס אסור ואמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בצל יששתלו כירה ונעקר הכרם אפ' הוסיף במאחוס אסור היא וגופה קאי מביעיא ביה מפשט פשימא להו לרבנן דבתר עיקר אולינן לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא [ו] או דלמא ספוקי מספקא להו ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [ו] בעי רבה לענין מעשר מאי היכי דמי כגון דאמודינהו

במאחוס אסור ואמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בצל יששתלו כירה ונעקר הכרם אפ' הוסיף במאחוס אסור היא וגופה קאי מביעיא ביה מפשט פשימא להו לרבנן דבתר עיקר אולינן לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא [ו] או דלמא ספוקי מספקא להו ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [ו] בעי רבה לענין מעשר מאי היכי דמי כגון דאמודינהו

במאחוס אסור ואמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בצל יששתלו כירה ונעקר הכרם אפ' הוסיף במאחוס אסור היא וגופה קאי מביעיא ביה מפשט פשימא להו לרבנן דבתר עיקר אולינן לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא [ו] או דלמא ספוקי מספקא להו ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [ו] בעי רבה לענין מעשר מאי היכי דמי כגון דאמודינהו

מסורת השי"ם

(6) כלס פיי מ'הל' מ'הל' שבת מת פ'רש' (6) תענית כב:
(4) [תקמן פג:]:
(ד) ז"ל בר פנדי טייעל:
(ז.ק.ט) מדרס ט:
פ'רש' טוטה ממ:
(8) מדרס ט:
ז"ל כינצא טפח וכן הוא בעצור.
(9) [וחוקלל מה:]:
(ט) ז"ל או אם נללו.
(9) [ואלי ז"ל דף טז:]:
(9) [וכשי"י שלמטני בשבת נח.
חיתא לשפיר באר בקל כד' שבת פנ:
פ'י שם ימי' כרש"י וסמא ב' ד"ה ז"ל גללים ככז צפיעי כבך מפרש לה בתנחות פירק רבי ישמעאל וק"ש:]:
(8) [ונתי' כהרס'ס וברין דתכפרו טעם האון לתקנ:]:

מוסף רש"י

כלי גללים.
לפיעי בקר שספס מן כלי (שבת נח.) גללים.
שיש (שם טז.) כלי אדמה.
דלא ע"י גידול הוא ככלי גמר וכלי חמץ (שם.) שאין עשיין ככלי חרס ככגון אלא מן האדמה היא שהיה כאן רכס וחוקקין ממנה כלס (ויחא ב.) ובלעו.
ספסן שלימין וטהרו את הבהשר.
שליט מנמלח ומתלח ממ דמתכל ומתבטל מין עמיו ויכנו ששאי ימי עיטול ופירכא צענמא הוא וטיטואר את הוצענות.
דלא מתעטלו (ותנינן כב:) ילדה שסבכה בוקנה.
ילדה שלם עברו עליה ג' שנים זקנה והרכסה כנטיעה זקנה שעברו עליה ג' שנים וזה פירות שאילו לא היו בה פירות אמרינן כפרק שמיט מלמסה (סוטה מג.) דילדה שסבכה בוקנה צטלה אע"פ שהוסיף מאחוס אסור.
א"ר' פסוקיט אומן פירות גידולין תלמיט עד מה שזיו קודם כסבכה אסור.
א"ר' גידולין של עיקר שסבכה בוקנה צטלה אע"פ קאמו חוקקמ לן ילדה שסבכה בוקנה צטלה.
אפילו הכי כיון שפירות אלו נכר היו בה קודם כסבכה אין גידולין שכן מנעולין עיקר שסבכה בוקנה צטלה.
(ר"ן מדרס נח.) ובה פירות.
של ערלה (פ'י הראש' שם.) בצל ששתלו בברם.
וגאפר כהשטלה (פ'י הראש' שם.) ונעקר הברם.
וגל אולי' בשעה ששתלה:
ילדה חמ"כ סימיר אסור.
אלמנא גידולין כיון שהעיקר הם ואלאן הכי הם כמנחו (ר"ן שם.)

רבינו גרשום

וטוהרו את הכבש מלמסאמ באהל משום דהוי כמבטול:
(בארהם) (בשור) דרכין ומתבטל מדרה:
דאקשי' ספי.
מחוצין ארני מתעכלין:
שירדו בעבים.
עם הגשם:
רום כינצא חוסי'.
טפח בבוה על הארץ באורך שליט פסחאות:
בתר עיקר שסיבכה בוקנה.
נטיעה ילדה של ערלה ויש בה פירות והרכיב בה מנטיעה זקנה:
אפילו הוסיפו אותן פירות קצ"ט ידות לאחר שסיבכה בוקנה דהיתר אפילו הכי אולינן בתר עיקר ואסור משום ערלה ולא בטלי' במאחוס בריין ערלה:
בצל ששתלו בברם.
הוי כלאים:
ונעקף הכרס אפי' הוסיף מאחוס לאוה עקירה גרדל בהיתר לאוה הואיל ועקרו היה באיסור זקנה:
דבתר עיקר אולינן:
הא גופא קא מבטיא ליה דינהו דהני לא שנא לקולא כגון בשבותל דאי אולינן בתר עיקר שרייה לה עובר ולא שנא לחומרא הבא גבי ילדה ובצל דאי אולינן בתר עיקר אסור:
היכי דמי